

#### ***IV. Ki jön a szubjektum után?***

##### **Ki?**

Valaki átnéz a vállam fölött (talán én), és olvasva a kérdést: „*Ki jön a szubjektum után?*”, azt mondja: „Te most visszatérsz itt abba a régvolt időbe, amikor éppen érettségiztél.” — „Igen, de ez alkalommal megbukom.” — „Ami azt bizonyítaná, hogy azzal együtt valamit azért fejlődöttél. Mégis, vissza tudsz emlékezni, hogy hogyan próbáltál volna boldogulni a dologgal?” — „A legszokványosabb módon, rákérdezve minden szóra.” — „Például?” — „Nos, észrevenném például, hogy az első szó a *Ki?*, és nem *Mi?*, ez pedig egy válasz kezdetét vagy a kérdés behatárolását posztulálja, ami nem magától értetődő; elvárják tőlem, hogy tudjam: ami a szubjektum után következik, az nem valami, sőt nem is semleges, hanem valaki, feltéve hogy ez a terminus hagyja magát „meghatározni”, jóllehet folyton egy meghatározatlanságra hajlik, amely alól semmi sem kivétel, az akárki ugyanúgy nem, mint az akármi.” — „Nem rossz, de lehet, hogy idegesítené a vizsgáztatót.” — „Én mindenesetre folytatnám azzal, hogy megkérdezném, hogyan kell érteni azt, hogy 'ki jön'. Vajon a kérdés időbeli vagy méginkább történelmi egymásutániségra, vagy pedig egy logikai kapcsolatra utal (vagy mindkettőre)? — „Úgy érted, hogy létezne egy idő — egy időszak — szubjektum meg minden nélkül, mint ahogy Benveniste is állítja — bírálták is ezért —, hogy tudniillik a mindig személyes „én-te”, amely egy személyre utal, elvesztené uralmát, olyan értelemben, hogy nem lenne többé joga felfedezni magát az egyes szám harmadik személyű „az”-ban [*il*], ami egyetlen nyelvben sem támaszthat igényt semmiféle személyesre, legfeljebb véletlenségből: (az) esik, (az) van, (az) szükséges (hogy egy pár egyszerű, de természetesen nem kielégítő példát hozzak). Más szavakkal a nyelv személytelen, vagy személytelen lenne, mindaddig, amíg valaki fel nem áll, hogy beszéljen, még ha nem mond is semmit.” — „Úgy tűnik, hogy mint vizsgáztató, te válaszolsz helyettem, pedig még azt sem tudom, mi az, amit éppen kérdeznek tőlem. Ezért megismétlem a kérdést: *Ki jön a szubjektum után?* Megismétlem más formában is: Mi az, ami a nemrég kitalált szubjektum előtt volt: megint csak a szubjektum, de elrejtve vagy elutasítva, eldobva, eltorzítva, elbukva még mielőtt

létezett volna, vagy pontosabban képtelenül arra, hogy hagyja a Létezést vagy a logoszt, hogy utat engedjen neki.” — „Nem próbálod-e szokatlan heveséssel a kérdést *Ki jön a szubjektum után?*”-nak és nem „Ki fog jönni a szubjektum után?”-nak értelmezni, miközben éppen abban leled örömet, hogy egy olyan időt keress, amikor a szubjektum még nem volt feltételezve, pozicionálva, és nem veszed figyelembe azt a kezdeti döntést, ami Descartes-től Husserlig felértékelte a szubjektumnak azt a fajtáját, amely moderné tett bennünket?” — „Igen, ki jön a szubjektum után? Igazad van, vizsgáztató, hogy elterelsz a könnyű megoldásoktól, amikor úgy tűnik, hogy megbízom a szokványos időbeliségben. A „jön” szó problematikus, ezt az elejétől fogva érzem — még ha jelen időnek értjük is, ez csak egy „nem tudom mi”-nek a közelsége (ahogy az a „present” [jelen idő] szó „pre” előtagjában is látszik, ami által a jelen mindig is (én)előttem marad, olyan sürgetéssel, amely nem tűr semmiféle késlekedést, hanem a késlekedés hiányától még növekszik is, ami egyfajta elkészettséget von maga után, legalábbis amíg a beszédem egy kijelentésben vagy egy varázslásban a jelen idő mélysége felé vonzza a kimondás aktusában).” — „Így, ha jól értelek, a „ki jön” soha nem jön, csak önkényesen, vagy már mindig is megjött, néhány egymással össze nem férő, zavaros szónak megfelelően, melyeket, úgy emlékszem, olvastam már valahol nem minden bosszúság nélkül, és amelyekben utalás történik az el nem jövő, a megérkezés nélkül eljövő eljövételére, ami a Létezésen kívül mintegy sodródik.” — „A „sodródik” terminus tulajdonképpen megfelelő ide, botladozó megjegyzéseim mégsem teljesen haszontalanok, és olyan bizonytalanságba visznek vissza bennünket, amit semmiféle megfogalmazás nem tud elkerülni. A „Ki jön” lehet, hogy már mindig is megjött (a körforgás szerencséjének vagy balszerencséjének megfelelően), és a „ki”, anélkül, hogy igényt tartana arra, hogy ismét megkérdőjelezze *az* egót, nem találja a megfelelő helyét, nem hagyja magát, hogy az Én magába foglalja: az „az”, ami lehet, hogy többé nem az „(az) esik” „az”-a, sem az „(az) van”-é, hanem, anélkül, hogy megszűnne nem személyesnek lenni, nem hagyja magát a személytelennel mérni sem, és így az ismeretlen küszöbén tart bennünket.” — „Ott tart minket, de csak azért, hogy belefoglaljon bennünket, míg belefoglaltságunk feltételezi a „mi” eltűnését, mint a szubjektum talán vég nélküli elgyöngülését.” — „De nem a nyugati gondolkodástól próbálunk-e megszabadulni

úgy, hogy elmenekülünk a leegyszerűsített Kelet interpretációjába, ráhagyva az Én-szubjektumot a béke és a csönd *self*-jére (ami a buddhista üresség)?” — „Rajtad áll, hogy eldöntsd, mint ahogy én is, visszatérve a kérdéshez, hangosan javasolnék neked néhány olyan választ, amit hallgatólagosan nem mersz kifejezni, pontosan azért, hogy elkerüld a döntő választást. Nevezd csak meg bátran: a felsőbbrendű embert, vagy másképpen az *Ereignis* misztériumát, vagy a haszontalan közösség bizonytalan szükségességét, vagy a teljesen Más furcsaságát, vagy lehet, hogy az utolsó embert, aki nem az utolsó.” — „Állj, csábító, fejezd be ezt a visszataszító előszámlálást, melyben, mint egy álomban, összekeveredik ami vonz és ami taszít, és egyik sem létezik a másik nélkül.” — „Csábító vagyok, evvel egyetértek, mint ahogy az minden vizsgáztató, és nekem megvan az az előnyöm veled szemben, hogy felfedem magam, és ráadásul csak azért kísértelek, hogy elfordítsalak a kísértéstől.” — „Aztán meg a terelőútból csinálsz kísértést.”

És így tovább. Itt befejezem ezt a túl könnyű párbeszédet, véget vetve a kérdés megvilágítására tett kísérletnek is, anélkül, hogy figyelmen kívül hagynám: hiába is próbálom elkerülni, mivel még nem tűnt el, és szükségességénél fogva továbbra is kényelmetlenséget okoz. „Ki jön tehát a szubjektum után?” Értem is meg nem is, így aztán engedtessek meg nekem, hogy kölcsön vegyem Claude Morali egyik könyvének címét és az idézetet, amelyből származik: „Mintha felhangzott volna az a kérdés, az a fojtott, de mégis boldog felhívás, a kertben játszó gyerekek kiáltása: 'Ma ki vagyok én' — 'Ki veszi át a helyemet?' És a végtelen, boldog válasz: *ō, ō, ō*.” Csak gyerekek tudnak kiszámoló versikét gyártani arról, ami megnyílik a lehetetlenség előtt, és csak gyerekek tudják ezt boldogan énekelni.

Hát legyünk mi is, még a bizonytalanság súlyosságában és aggodalmában is, időnként ilyen gyerekek.

Párizs  
Szeged

Maurice Blanchot  
Fordította: Farkas Anikó